

INFORMACIJA

TARPTAUTINĖ ALEKSANDRO
VANAGO KONFERENCIJA

2004 metų lapkričio 11–12 dienomis Lietuvos kalbos institutas suorganizavo tarptautinę Aleksandro Vanago konferenciją „Baltų onomastikos tyrimai“. Tai pirmoji A. Vanagai atminti skirta jubiliejinė konferencija – 2004 m. rugpjūčio 12 dieną žymiajam onomastikos tyrėjui būtų sukakę 70 metų. Tarptautinėje konferencijoje pranešimus iš onomastikos skaitė 26 Lietuvos, Latvijos, Rusijos, Lenkijos, Čekijos, Kroatijos, Ukrainos, Estijos ir Suomijos mokslininkai.

Plenariniame posėdyje buvo perskaityti trys pranešimai. Du jų tiesiogiai buvo susiję su A. Vanagu: Jolanta Z a b a r s k a i t ė (Vilnius) pasakojo apie A. Vanagą kaip apie neeilinę asmenybę, spinduliavusią mokslo šviesą ir žmogiškumą, Vitalija M a c i e j a u s k i e n ė (Vilnius) priminė svarbiausius A. Vanago mokslo darbus ir jų reikšmę dabartiniams onomastikos (ypač toponimikos) darbams. Kolektyviniame Laimučio B i l k i o (Vilnius), Ojaro B u š o (Ryga) ir Grasildos B l a ž i e n ė s (Vilnius) pranešime trumpai buvo pristatyti baltų onomastikos tyrėjai, jų tyrimo kryptys ir gauti rezultatai; iš šio pranešimo buvo gerai matyti, kiek daug baltų onomastikai yra nusipelnęs A. Vanagas.

Kituose keturiuose dvi dienas trukusios konferencijos posėdžiuose buvo perskaityta nemažai pranešimų iš antroponimikos. Bene daugiausia diskusijų susilaukė Bronio S a v u k y n o (Vilnius) pranešimas apie dvikamienių asmenvardžių trumpinių dūrinius. Jame B. Savukynas pratęsė K. Būgos konferencijoje (2003 m.) nagrinėtą pirmuosiuose dvikamienių asmenvardžių kamienuose esančių afiksų *-d-*, *-g-*, *-s-*, *-t-* kilmės problemas

ir įtikino klausytojus, kad šie vardų afiksai yra sustabarėjusios ir desemantizuotos sistemos elementų darybiškai nemotyvuoto skaidymo rezultatas. Dvikamienių asmenvardžių trumpinių dūrinius B. Savukynas senojoje vardų sistemoje išskyrė į atskirą vardų klasę šalia dvikamienių asmenvardžių, jų trumpinių ir priesaginių vedinių iš trumpinių. Konferencijos dalyvių dėmesio sulaukė ir kitų antroponimikos tyrėjų pranešimai. Įdomus buvo Juozo J u r k ė n o (Vilnius) pranešimas, kurio autorius teigė, kad, be pagrindinių antroponimų tyrimo modelių (onimas < apeliatyvas, onimas < onimas), labai svarbus yra ir trečias tyrimo modelis – onimas ir geografinė, kultūrinė, istorinė, chronologinė ir lingvistinė jo kamieno charakteristika. Vytauto M a ž i u l i o (Vilnius) pranešime buvo aptarta Jono Bretkūno pavardės kilmė bei J. Bretkūno tautybė. Trijuose pranešimuose buvo nagrinėti istoriniuose dokumentuose išlikę antroponimai. Ona R o m a n č u k (Varšuva) kalbėjo apie XVIII a. pab. – XIX a. vid. Gervėčių parapijos krikšto knygos asmenvardžius: aptarė asmenų įvardijimo būdus, įvardijimui vartojamą keturių asmenvardžių modelį ir dažniausius paveldimų asmenvardžių darybinius, fonetinius ir grafinius variantus. Aušra Ž e m i e n ė (Vilnius) aptarė XVIII–XIX a. Ragainės apskrities lietuvininkų pavardžių kilmę, o Jūratė Č i r ū n a i t ė (Kaunas) nagrinėjo XVI–XVII a. LDK kariuomenės sąrašuose užfiksuotus bajorų ir kitų visuomenės sluoksnių pavardžius.

Kitų mokslininkų pranešimai buvo susiję su kalbų kontaktų tyrimais. Apie baltų ir slavų santykius bei baltų ir slavų onimų ryšius kalbėjo Zigmantas Z i n k e v i č i u s (Vilnius), Michałs K o n d r a t i u k a s (Balstogė), Anatolijus N e p o k u p n a s (Kijevas), Dunja B r o z o v i ć (Zagrebas) ir Jūratė

Sofija Laučiūtė (Klaipėda). Z. Zinkevičius aiškino, kad dažnai iš Rytų gauti krikščioniškų vardų variantai yra vartoti Lietuvoje nuo seno (gauti kartu su Rytų krikščionyste), ir šį faktą gali patvirtinti dvikamienių asmenvardžių sistemos, į kurias tokie vardai brovėsi, duomenys bei krikštavardinių pavardžių, oikonimų ir hidronimų pamatas, kuriuo dažnai būna iš Rytų gauti krikščioniški vardai. M. Kondratiukas nagrinėjo Balstogės regiono asmenvardžių – baltiškos kilmės pavardžių – patirtus slavavimo pokyčius ir aptarė jų kilmės tendencijas. A. Nepokupnas įrodė, kad polabų onimas *Circipene* (X–XIII a.) yra sudarytas pagal tą patį modelį kaip sudurtiniai prūsų ir kuršių onimai (*Kirsappen – Cersupe*). D. Brozović pateikė pietų slavų ir baltų hidronimijos bendrybių ir skirtumų, o J. S. Laučiūtė atkreipė dėmesį į baltiškos kilmės toponimus Baltarusijos teritorijoje. Latvių ir lietuvių kontaktams buvo skirtas Laimutės Balodė (Ryga, Helsinkis) pranešimas apie lituanizmus latvių toponimikoje. L. Balodė aptarė fonetinius, morfologinius ir leksinius kriterijus, kuriais remiantis galima išskirti lituanizmus – Latvijos vietovardžius, turinčius šaknyje minkštuosius priebalsius *-g-*, *-k-*. Su finų ir jų kaimyninių tautų kontaktais buvo susiję Václavo Blažeko (Brno) ir Peeterio Pällio (Talinas) pranešimai. V. Blažekas aptarė bendrų baltų ir finų mitologinių vardų (*Panu, Salme, Tapio ir Ukko*) baltišką kilmę, o P. Pällas pateikė estų salų, esančių Latvijos ir Rusijos teritorijose, bendrą toponimų charakteristiką.

Laimučio Bilko (Vilnius), Daivos Deltuvienės (Vilnius) ir Ilgos Jansonės (Ryga) pranešimai buvo iš toponimikos. L. Bilkis pateikė naujus lietuvių vandenvardžių *Āksupē* up., *Apāškas* up., *Apšurys* up., *Liaukavā* up., *Velupys* ir kt. kilmės aiškinimus, D. Deltuvienė darybiškai ir pagal kilmę aptarė XVI a. Mažosios Lietuvos sudurtinius oikonimus, o I. Jansonė kalbėjo apie morfologinio Latvijos vietovardžių inversinio žodyno, kurio pamatas – nebaigtas rengti Latvijos vietovardžių žodynas, sudarymo principus.

Du pranešimai buvo susiję su prūsų onomastikos tyrimais. Grāsilda Blažienė (Vilnius) pildė ankstesnių tyrėjų sudarytą helonimų sąrašą ir prūsų helonimus aptarė darybos ir kilmės aspektais. Rolandas Kregždys (Kaunas) išskėlė hi-

potezę, kad prūsų asmenvardis *Borssythe* gali būti interpretuojamas ir kaip lituanizmas, siejamas su lie. dial. *barza* „barzda“.

Įvairių onimų funkcionavimo ir jų vartojimo kalboje problemas savo pranešimuose gvildeno Natalija Vasiljeva (Maskva), Aleksandra Superanskaja (Maskva), Milda Norkaitienė (Vilnius), Ojaras Bušas (Ryga) ir Andrejus Bankavas (Ryga). N. Vasiljeva kalbėjo apie rusų kalboje egzistuojančios asmenų įvardijimo formulės (pavardė – vardas – tėvavardis) pokyčius: iš aktyviosios vartosenos dingstančius tėvavardžius, oficialiojoje vartosenoje, ypač verslo sferos, savarankiškai pradedančias funkcionuoti ilgąsias (oficialiąsias) vardų formas, sporto reportažuose kartu su vardu ir pavarde kabutėse teikiamas pravardes (tokių pavyzdžių yra ir vokiečių spaudoje) ir kt. A. Superanskaja, besidominti dabartinėse kalbose jau į kitas sritis išplitusiais dažnai vartojamais senųjų dievų vardais, teigė, jog tokius vardus yra itin sunku etimologizuoti ir duomenis apie juos reikia rankioti po kruopelytę ne tik iš antikinių ir kitų kalbų tekstų, bet ir iš dar ankstesnėmis epochomis vartotų kalbų paminklų. Lietuvos katoikonimų žodyno sudarymo principus ir tikslus pristačiusi M. Norkaitienė akcentavo, kad asmens ir vietos ryšį nusakantys žodžiai yra vienas seniausių leksikos sluoksnių, iš kitų išsiskiriantis savo reikšme ir darybos pamato specifika. Įdomiu aspektu į latvių onimus pažvelgė O. Bušas – savo pranešime jis aptarė tikrinių vardų homonimijos, polisemijos ir sinonimijos problemas. Vertėjams, lingvistams ir kalbų kontaktų tyrėjams itin naudingas buvo A. Bankavo pranešimas, kuriame nagrinėti skirtingose kalbose tą patį objektą žymintys toponimai ir etnotoponimai.

Konferencijos tezėse¹ yra paskelbtos ir neatvokusios kalbininkų pranešimų santraukos: Kirstinos

¹ Tarptautinė Aleksandro Vanago konferencija „Baltų onomastikos tyrimai“. Pranešimų tezės, Vilnius, 2004 m. lapkričio 11–12 d. Red. kolegija: L. Bilkis, G. Blažienė, A. Ragauskaitė, M. Razmukaitė, Lietuvių kalbos institutas, 2004, 63 p.

Konferenciją parėmė Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija ir Lietuvos valstybinis mokslų ir studijų fondas.

Casemir (Getingenas), Jürgen Udoolpho (Leipcigas) „Die Bedeutung des Baltischen für die Niedersächsische Ortsnamenforschung“, Pietro U. Dinio (Piza) „Onomastic data and linguistic ideas on the Baltic in the work of Bartholomew Anglicus“, Vincento Drotvino (Vilnius) „Michaelio Mörlino *Specification* – Gumbinės lietuvininkų XVII a. pab. vardyno šaltinis“, Ivano Duridano (Sofija) „Baltisch–Südslawische Parallelen“ ir Wolfgango P. Schmido (Getingenas) „Zur Begrifflichkeit in der Konzeption der Alteuropäischen Hydronymie“. Vykusios konferencijos pranešimus numatoma išspausdinti atskiru straipsnių rinkiniu.

Konferencija buvo gerai suorganizuota. Pirmą dieną konferencijos dalyviai ir svečiai aplankė A. Vanago kapą – tylos minute pagerbė jo atminimą, gražiais žodžiais mokslininką paminėjo jį gerai pažinoję A. Nepokupnas ir A. Superanskaja. Konferencijos dalyviai ir svečiai ne tik klausėsi pranešimų ir diskutavo, bet vakare ilgiau pabendravo Lietuvių kalbos instituto surengtame pobūvyje, o pranešimus skaičiusieji penktadienį dar lankėsi ir LNOBT (operoje „Žydė“). Šeštadienį konferencijos dalyviai, vadovaujami Artūro Judženčio, galėjo pakeliauti po A. Vanago gimtąsias vietas: susipažinti su Kupiškio apylinkėmis, paviešėti Subačiaus vidurinėje mokykloje, kurioje mokėsi A. Vanagas, pasižvalgyti po buvusią A. Vanago tėvų sodybvieta ir aplankyti Kupiškį.

Daiva Sinkevičiūtė

ACADEMIA GRAMMATICORUM SALENSIS

2004 metų rugpjūčio 1 dieną kelios dešimtys kalbotyros specialistų iš įvairių šalių susirinko į Lietuvių kalbos instituto surengtą Kalbotyros vasaros mokyklą – gramatikos konferenciją Salose (Rokiškio r.). Konferencijoje perskaityta per 20 kalbotyrai skirtų pranešimų, kuriuos parengė 11 mokslininkų. Beveik visi pranešimai buvo skaitomi lietuvių kalba, todėl kitakalbiams konferencijos dalyviams tai buvo ir gera kalbos praktikos mokykla.

Dalis pranešimų buvo susiję su bendrosios kalbotyros ir baltistikos dalykais, kiti labiau siejosi su

lituanistika. Arealinės lingvistikos ypatumus savo pranešimuose nagrinėjo I. Savička (Varšuva). Prof. W. Smoczyński (Varšuva) apžvelgė istorinės kalbotyros metodus. V. Kazanskienė (Sankt Peterburgas) skaitė pranešimą etimologijos klausimais, sukėlusį aštrių diskusijų; su kai kuriais teiginiais iš esmės nesutiko W. Smoczyński.

A. Andronovas (Sankt Peterburgas) apžvelgė XX a. antrosios pusės rusų kalbininkų įnašą į lituanistiką, gilinosi į gramatikų ir žodynų sąsajas. Pranešėjo manymu, gramatiką ir žodyną reikėtų derinti kaip dvi kalbos sistemos aprašymo sudedamąsias dalis. Antai du Mokslų Akademijos leidiniai kai kuriuos dalykus teikia skirtingai (Dabartinės lietuvių kalbos gramatika pateikia naujovišką linksniuotųjų klasifikaciją, o Dabartinės lietuvių kalbos žodynas – senovišką). Pranešėjas kvietė gerinti žodynuose pateikiamą gramatinę informaciją (vietoj kilmininko prie *i* kamieno veiksmažodžių pateikti naudininką, kad iš karto būtų aiški giminė, pvz., *dančiu* – *nakčiai*). Andronovo manymu, gramatinė informacija turėtų būti pateikiama taip, kad būtų patogų ją analizuoti laipsniškai – ne „paradigma nr. 126“, o „dkt., vyr. g., *i* kamienas“.

Daug dėmesio sulaukė K. Malosos (Varšuva) pranešimas apie kognityvinį erdvių santykių baltų kalbose aprašymą ir M. Rudnickio (Varšuva) pranešimas apie kreipinių vartojimą K. Būgos laiškuose. Beje, apie Salų ir jų apylinkių istoriją surinktos medžiagos išsamumu M. Rudnickis nustebino net vietinius gyventojus (kai kurių faktų niekas iš jų anksčiau nebuvo girdėjęs). G. Kavaliūnaitė (Vilnius) kalbėjo apie gyvumo hierarchiją ir lietuvių kalbos vietininkus. Ji ištyrė, kad vienos ar kitos vietininko formos vartoseną priklauso nuo to, ar žodis pavadina gyvą daiktą, ar ne. J. Pajėdienė (Vilnius) aptarė prieveiksminių laiko sakinių *de dicto* semantinį ryšį.

V. Čižik (Vilnius) nagrinėjo linksnių atrakciją kaip dviejų, tarpusavyje nesusietų tiesioginiu sintaksiniu ryšiu žodžių formų suderinimą. Pranešėjos teigimu, linksnių atrakcija laikomas lyginamųjų konstrukcijų formos kai kuriuose sakiniuose priderinimas prie tam tikros pagrindinio sakinio vardažodžio formos, nors jų semantinės